

змінлося. Це пов'язано з посиленням уваги з боку держави до інтересів дітей, охорони дитинства, розвитком інституцій соціально-правового захисту дітей та багатьма іншими факторами [2].

Таким чином, функціонування правового механізму забезпечення прав і свобод дитини має бути ефективним у суспільстві. Діти мають відчувати реальний правовий захист, внаслідок чого зможуть сформуванати впевненість у своїй значущості та реальності правового статусу, прав і свобод, які в майбутньому забезпечать вдалу адаптацію до суспільно-правового життя.

### ***Джерела:***

1. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_384#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text) (дата звернення 01.12.2021).
2. Захист прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права. URL: [https://minjust.gov.ua/m/str\\_19188](https://minjust.gov.ua/m/str_19188) (дата звернення 01.12.2021).
3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text) (дата звернення 01.12.2021).

*Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Київського національного торговельно-економічного університету Коренюк О. О.*

### ***Тарасевич Тетяна Юріївна***

*к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та процесу  
Київського університету права НАН України*

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Сьогодні сучасні репродуктивні технології, зокрема сурогатне материнство, успішно допомагають сім'ям, які на своєму життєвому шляху стикнулися з проблемою безпліддя.

Створена в Україні асоціація репродуктивної медицини успішно співпрацює з асоціаціями інших країн, які входять до Європейської асоціації репродуктологів (ESHRE). Українська асоціація як громадська організація, членами якої є поважні практикуючі медики, доктори медичних наук, бере активну участь у розробці законопроектів, що стосуються допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ), шляхом внесення своїх пропозицій [1].

Проаналізуємо правове регулювання сурогатного материнства в деяких країнах. Передовою країною розвитку сурогатного материнства стали США. Так, 1980 року в США була реалізована програма сурогатного материнства, а ще через шість років – програма повного сурогатного материнства, коли гестаційний кур'єр виношує вагітність, що настала в результаті використання для запліднення статевих клітин генетичних батьків.

Згідно з медичною статистикою, за допомогою методів допоміжних репродуктивних технологій народилося вже понад 4 млн дітей у всьому світі. За даними міжнародної неурядової організації International Social Service (ISS), щороку за допомогою сурогатного материнства народжується щонайменше 20 тис дітей, і ця цифра тільки зростає. У багатьох державах сурогатне материнство заборонено як таке або ж із комерційною метою [2]. У різних країнах світу ставлення до застосування методики сурогатного материнства та, відповідно, законодавче регулювання правовідносин у цій сфері не є однаковими. Більшість держав забороняє використання ДРТ у вигляді сурогатного материнства. Так, в Іспанії, Італії, Франції і в багатьох інших європейських державах сурогатне материнство заборонене повністю, у Нідерландах, Португалії, Греції, Канаді, Австралії дозволене тільки некомерційне («альтруїстичне») сурогатне материнство. Відносно недавно (кілька останніх років) заборонили комерційне сурогатне материнство Таїланд та Індія, які раніше пропонували послуги сурогатного материнства

Наразі не існує міжнародного документа, який регламентував би правовідносини у цій сфері. Вивчаючи досвід

зарубіжних країн щодо застосування сурогатного материнства, можна дійти висновку, що країни за критерієм дозволів на використання цієї технології можна розділити на такі групи:

1) країни, у яких через релігійні, морально-етичні переконання сурогатне материнство заборонено (Австрія, Німеччина, Італія, Франція, Швеція, Норвегія, Швейцарія, Японія, Пакистан, Саудівська Аравія, деякі штати США (Мічиган, Нью-Джерсі, Арізона));

2) країни, у яких заборонено комерційне сурогатне материнство (Велика Британія, Канада, Австралія, Данія, Нідерланди);

3) країни, у яких методика сурогатного материнства дозволена, але регулюється законом (Еквадор, Перу, Фінляндія, Колумбія, Іспанія, Бельгія, Греція);

4) країни, в яких ця технологія дозволяється та регулюється законом (Україна, Російська Федерація, Казахстан, Грузія, Вірменія, Польща, Індія, Таїланд, Південно-Африканська Республіка, більшість штатів США) [3].

Безпліддя у шлюбі стало великою медико-соціальною проблемою сучасності. Водночас саме проблема безпліддя найбільшою мірою піддається корекції завдяки успіхам репродуктивної медицини та розвитку допоміжних репродуктивних технологій [4, с. 91].

Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09.09.2013 № 787 містить таке визначення допоміжних репродуктивних технологій: «Допоміжні репродуктивні технології – методики лікування безпліддя, при яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення та розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro*» [5]. Одним із видів допоміжних репродуктивних технологій є сурогатне материнство.

З набуттям чинності новим Сімейним кодексом України (у ст. 123 якого закріплено, що у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатої подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя) [6] почалася ера сурогатного материнства в Україні.

Крім того, правову основу застосування методики сурогатного материнства в Україні становлять:

- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 (зокрема, ч. 7 ст. 281) [7];
- Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XI (зокрема, ст. 48) [8];
- Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні» від 18.10.2000 № 52/5 [9].

Однак попри доволі широкий спектр нормативно-правової регламентації застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні законодавчо не визначено поняття сурогатного материнства, не прописані права й обов'язки сторін, відсутні вимоги щодо укладання договору сурогатного материнства, не визначені порядок дій Договірних Сторін у разі виникнення непередбачених ситуацій та відповідальність у разі порушення договору. Зокрема, Сімейний кодекс України в питаннях штучного запліднення за допомогою сучасних репродуктивних технологій не захищає інтересів біологічної матері, а ставить на перше місце умови угоди, яка була укладена між сурогатною матір'ю та подружжям. Момент укладення угоди є важливим у цих правовідносинах.

Крім того, на розгляд Парламенту неодноразово вносилися законопроєкти про регулювання сфери сурогатного материнства. Зокрема, проєкти законів «Про допоміжне материнство» № 8703 від 17.06.2011, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій» № 8282 від 23.03.2011 (закон був прийнятий Верховною Радою України у жовтні 2012 року, але через накладене вето тодішнього президента В. Януковича так і не набув чинності), «Про допоміжні репродуктивні технології» № 8629 від 19.07.2018, альтернативний проєкт № 8629-1 від 01.08.2018 й інші законопроєкти, спрямовані на внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів України. Із тих чи інших причин комплексного закону, який забезпечував би належне державне регулювання

сурогатного материнства в Україні, поки нема. На думку більшості дослідників цієї сфери, саме прийняття якісного нормативно-правового акта, який забезпечить регулювання й державний контроль сфери ДРТ, зокрема сурогатного материнства, захистить права всіх учасників процесу, унеможливить зловживання й посягання на заборону ДРТ [5]. У країнах, де методика сурогатного материнства регулюється законом, по-різному визначено права генетичних батьків та сурогатної матері. Відповідно до ст. 123 та ч. 2 ст. 139 Сімейного кодексу України пріоритетними визнаються інтереси генетичних батьків та народженої дитини [6].

Захищені інтереси генетичних батьків і в Білорусі: відповідно до Кодексу Республіки Білорусь про шлюб та сім'ю, матір'ю дитини, народженої сурогатною матір'ю, визнається його генетична мати [10, с. 104].

Як приклад правового регулювання сурогатного материнства в США можна навести два штати – Каліфорнія та Вірджинія, які дотримуються протилежних точок зору. Каліфорнія – штат, який найбільше підтримує генетичних батьків. Протилежною є позиція у Вірджинії, де всі юридичні права надаються сурогатній матері [11, с. 191]. Позитивним є досвід США у справі законодавчого врегулювання всіх аспектів реалізації програми сурогатного материнства. Три штати – Каліфорнія, Іллінойс і Невада – ухвалили нові закони про сурогатне материнство, які містять вичерпні положення про договори про сурогатне материнство, права сурогатних матерів, дітей та батьків, а також правила передачі дітей майбутнім батькам. Це законодавство може бути позитивним прикладом для країн, які розглядають можливість прийняття комплексного закону про репродуктивні технології, зокрема сурогатне материнство [3, с. 27].

Отже, історія розвитку сурогатного материнства безпосередньо пов'язана з науково-технічним прогресом. Це пояснюється широким спектром знань, необхідних для отримання кінцевого результату – народження здорової дитини. Метод ЕКО перебуває на стику таких наук, як ендокринологія, гінекологія, ембріологія, хірургія, генетика, імунологія, ультразвукова діагностика. Утім для проведення подібних маніпуля-

цій потрібна досконала технічна та лабораторна база. Окрім того, має бути розв'язана проблема правового регулювання сурогатного материнства задля створення сприятливих умов розвитку інституту сім'ї та сімейного устрою.

### *Джерела:*

1. Розгон О. Сурогатне материнство: проблеми правового та договірного регулювання. *Юридичний Радник*. 2010. Черв. № 10. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d1-81-d1-83-d1-80-d0-be-d0-b3-d0-b0-d1-82-d0-bd-d0-b5-d0-bc-d0-b0-d1-82-d0-b5-d1-80-d0-b8-d0-bd-d1-81-d1-82-d0-b2-d0-be-d0-bf-d1-80-d0-be-d0-b1-d0-bb-d0-b5-d0-bc-d0-b8-d0-bf-d1-80-d0-b0-d0-b2/> (дата звернення: 15.11.2021).

2. Сурогатне материнство: нормативна «Ахіллесова п'ята». *Національна Асоціація Адвокатів України: вебсайт*. 2020. 30 тав. URL: <https://medcom.unba.org.ua/publications/publications/print/5538-surogatne-materinstvo-normativna-ahillesova-pyata.html> (дата звернення: 15.11.2021).

3. Міжнародний досвід законодавчого регулювання питання використання репродуктивних технологій (включаючи сурогатне материнство) / упоряд. Аліна Брашовяну. Київ, 2013. 60 с.

4. Грищенко В. І., Грищенко Н. Г. Історія створення та розвитку допоміжних репродуктивних технологій в Україні. *Медичні аспекти здоров'я жінки*. 2008. № 4. С. 91–94.

5. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ МОЗ України від 09.09.2013 № 787. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

6. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

7. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

8. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон від 19.11.1992 № 2801-XI. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

9. Про затвердження Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ МОЗ України від 18.10.2000 № 52/5. *База даних*

«Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

10. Оніщенко О. В., Козіна П. Ю. Сурогатне материнство в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник. Повітряне та космічне право*. 2015. № 3. С. 102–108.

11. Скалецька С. С. Правовий статус сурогатної матері у зарубіжних країнах. *Національний університет «Києво-Могилянська академія». Наукові записки*. Київ, 2000. Т. 18: Спец. вип., ч. 1. С. 190–191.

**Трюхан Оксана Анатоліївна**

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри трудового права  
та права соціального забезпечення*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ОГЛЯД АКТУАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

Конституція України визначає, що кожному гарантується право на звернення до суду і судовий захист (ст. 55, ст.124) [1].

На жаль, протягом останніх років прослідковується тенденція до значного збільшення кількості осіб з інвалідністю. Вирішення проблеми захисту прав осіб з інвалідністю як однієї з найвразливіших верств населення на сьогоднішній день є доволі актуальним в Україні як на науковому, так і на практичному рівні.

Громадянин має право в судовому порядку оскаржити висновок МСЕК про визнання чи невизнання його особою з інвалідністю. Слід зазначити, що масовими є випадки, коли права осіб з інвалідністю, які справді потребують соціального захисту з боку держави, обмежуються і порушуються, про що свідчать численні скарги, публікації у ЗМІ про корупцію і зловживання у МСЕК. На жаль, практично в кожній особі з інвалідністю в Україні слово «МСЕК» сьогодні неодмінно асоціюється і моральним приниженням» [2]. Слід констатувати той факт, що значна кількість людей, маючи вагомі проблеми зі здоров'ям, проблематично набувають офіційного статусу особи з інвалідністю, про що свідчить судова практика [3].